

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN TARİHSEL DİL KULLANIMI¹

The Usage of Historical Language of History Teachers

Erhan METİN²

Özet

Bu çalışmanın amacı, tarih eğitimi ve dil ilişkisini, tarih eğitiminde kullanılan tarihsel dilin niteliklerini öğretmenlerin kullandığı tarihsel dil boyutuyla inceleyerek tarih derslerinde öğretmenlerin kullandığı tarihsel dilin niteliklerini farklı yönleriyle ortaya koyabilmektir. Bir başka deyişle, tarihsel dil tarihin öğreniminde, öğretiminde ki yeri ve önemini belirlemektir. Tarihsel dil içerisinde kelimeler kullanıldıkları bağlama ve duruma göre değişik göndermelere sahip olabilirler ve “ hem dinleyicinin hem de konuşmacının bu kelimelerle karşılaştıkları durumlara göre değişebilir. Dahası, iletişim sadece bireysel sembollerin (kelimelerin) kullanımını içermez, ayrıca sembolik örüntülerin (kelime grubu, cümleler) tüm yapısını içerirler. Bu daha büyük gruplar, ayrı ayrı kelimelerin kendilerinin olduğu gibi aynı detaylı ilişkilere (gönderme alanları ile ilgili) sahiptir. İletişimin genel probleminin bir bölümü şu gerçekten doğmaktadır. Kelimeler, kelime grupları, cümlecikler, cümleler konuşmacı için belirli gönderme veya gönderme alanlarına sahip sembollerdir, fakat gönderme veya gönderme alanlarının dinleyiciye aktarılacağına garantisi yoktur. Bütün bunların yanı sıra aynı zamanda öğretmenlerin kullanmakta oldukları tarihsel dilin nasıl incelenmesi gerektiği veya incelenebileceği hususunda tarih eğitimi alanında özgün bir model ortaya çıkartabilmektir. Bu çalışmada tarih öğretmenlerinin tarihsel dil kullanımlarının incelenmesi betimsel araştırma modelinde yapılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında literatür taraması, gözlem çalışması ve görüşme teknikleri uygulanmıştır. Bu veri toplama teknikleri neticesinde elde edilen veriler nicel ve nitel veriler olmak üzere tasnif edilmiştir. Nicel verilerin analizinde SPSS 16.0 programı kullanılırken, nitel veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın tarih öğretmenlerinin tarihsel dil kullanımlarını tespit edebilmek için dört farklı okul ve bu okulda görev yapan dokuz farklı öğretmen örneklem olarak alınmıştır. Çankırı Anadolu Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Anadolu Ticaret Meslek Lisesi ve Anadolu Teknik Lisesinde görev yapmakta olan dokuz tarih öğretmeni ile gözlem çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma hem gözlem formları hem de ses kayıt cihazları yardımı ile kayıt altına alınmıştır. Öğretmenlerin sınıf içerisinde tarihsel dil kullanımlarına ait veriler bu gözlem çalışmasının sonucunda elde edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerle görüşmeler yapılmış ve bu görüşmelerde kayıt altına alınmıştır. Tarih öğretmenlerinin tarihsel dil kullanımını belirleyen unsurların neler olduğu tespit edilmiştir. Çalışma sonunda tarih öğretmenlerinin tarihsel dil kullanımında mesleki tecrübe,

¹ Bu makale, Yrd. Doç. Dr. Erhan METİN’in Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tarih Eğitimi Bilim Dalında Prof. Dr. Muammer DEMİREL ve Doç. Dr. Bahri ATA danışmanlığında hazırlanmış olduğu “Tarih Eğitimi ve Dil: Tarihçilerin Tarih Ders Kitaplarının, Tarih Öğretmenlerinin ve Öğrencilerin Tarihsel Dil Kullanımı” başlıklı yayınlanmamış doktora tezinden istifade edilerek hazırlanmıştır

² Yrd.Doç.Dr, Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Tarih Öğretmenliği Anabilim Dalı, Diyarbakır

yetişmiş olduğu çevre, okul türü gibi faktörlerin etkili olduğu görülmüştür. Tarih öğretmenlerinin tarihsel dil kullanımında etkili olan bu ve benzeri faktörlerin yanı sıra öğretmenlerin sınıf içerisinde kendilerine özgü ve öğrencilerin tarihi konuyu anlamalarını kolaylaştıran ve dersi daha eğlenceli hale getiren başka bir dil kullandıkları tespit edilmiştir. Tarih öğretmenleri kendilerine özgü bu dili espri, atasözü, deyim, analogi, şarkı sözü ve film gibi unsurlar yardımı ile inşa etmiştir. Bu durum tarih öğretmenlerinin tarihsel dil kullanımının tarihçi ve tarih ders kitaplarının dilinden farklı bir niteliğe sahip olduğunu göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Tarih Eğitimi, Dil, Tarihsel Dil, Tarih Öğretmeni

Abstract

The purpose of this study is to examine the relation between history education and language, the aspects of the historic language used at history education within the historic language dimension used by lecturers, in order to reveal different aspects of the language used by these lecturers. In other words, it is to determine the role and importance of language in teaching history. Words within a historic language may have different connotations, depending on the way they are used, and they can differ for the audience as well as the speaker. In addition, communication does not only include the use of individual symbols (words), but also include the whole structure of symbolic derivatives (word groups, sentences). These bigger groups, just like the individual words, also have the same detailed relations (in terms of connotations). The general problem of communication is partially stemming from the following problem. Words are symbols which include certain connotations or areas of connotations for word groups, phrases, sentences for the speaker; however, there are no guarantees that the connotations or areas of connotations would be conveyed to the audience. In addition to all these, it also reveals a unique model with regards to the possible ways of examining the language used by history teachers. In this study, the examination of the historic language use of history teachers has been carried out on a descriptive research basis. While gathering research data, literature scanning, observatory work, and discussion techniques have been used. The data gathered following these data gathering techniques have been classified as quantitative and qualitative. For the analysis of quantitative data, SPSS 16.0 program has been used, while qualitative data have been solved by content analysis method. In order to determine the historic language use of history teachers by this study, four different schools, and nine different teachers serving in these schools were used as subjects. Çankırı Anatolian High School, Anatolian Teacher School, Anatolian Trade Vocational School and Anatolian Technical High School with nine different history teachers were observed. This study was recorded through both monitoring forms and voice recording devices. The data regarding the historic language use by teachers were gathered as a result of this monitoring work. In addition, discussions were held with the teachers and these discussions were also recorded. The elements determining the historic language use of history teachers were disclosed. At the end of the study, it has been made clear that vocational experience, the environment he was brought up, type of school and other similar factors were effective for the historic language use by history teachers. As well as these factors which are effective for the use of historic language by history teachers, it has also been observed that teachers are using a unique language in the class which makes it easier for the students to understand the class and makes it more entertaining for them. History teachers have constructed this unique language by the help of jokes, proverbs, sayings, analogy, lyrics and movies. This situation shows that

the use of historic language by history teachers have different aspects than that of historians and history books.

Key Words: *History Education, Language, Historic Language, History Teacher*

1. GİRİŞ

Tarih eğitimi denildiğinde akla gelen ilk üç şey, tarih öğretmeni, ders kitabı ve öğrencidir. Ders kitabındaki konuyu öğrenciye taşıyan öğretmenin, konuyu öğrenciye taşıırken kullanmış olduğu dil ile kendisine sunulan bilgileri alan öğrencinin bu bilgileri alırken kullanmış olduğu dil, tarih eğitimi ve dil ilişkisini gözler önüne serebilecek olan asıl dildir.

Genel olarak düşünüldüğünde ise tarih ve dilin birbirlerini tamamlayan ve birlikte hayat bulan iki önemli kavram olduğu görülür. Bu nedenle tarihi olmayan bir dil düşünülemez gibi, dili olmayan bir tarih de düşünülemez. Her dil ait olduğu milletin tarihinden izler taşır. Bu araştırmada milletlerin geçmişini anlatan tarih eğitiminin dil ile olan ilişkisi farklı açılardan ele alınmaya çalışılmıştır. Tarih eğitimi için dilin ne olduğu, birey ve toplum için ne anlam ifade ettiğinden başlayan ve tarih derslerinde kullanılan dilin özelliklerine kadar uzanan bir araştırma yapılmıştır.

Tarih derslerinin yapıldığı sınıflarda dilin fonksiyonu ve doğası itibarıyla, öğretmenin konuşmasının öğrencilerin konuşmasından daha az önemli olduğu noktası öğrenci merkezli bir eğitim-öğretim sisteminde tesadüf değildir. Ya da öğretmenlerin tüm sınıfa açıklama yapma ve görevlendirme zorunluluğu yoktur. Bu iki ifadeyi de incelemek gerekirse; tarih öğretmenleri, eğitimleri, okudukları materyaller ve yapmış oldukları tartışmalar doğrultusunda, öğrencilerden çok daha fazla tarihsel dil becerisini kullanabilmektedirler. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da tarihsel bilgi dağarcığına sahip olmaktadırlar. Öğretmenin ana görevi öğretmektir. Öğretmen konuşur ve onun konuşması öğrencilerin öğrenmesinde çok önemli bir etkidir. Aynı şekilde öğretmenler sınıfa karşı, öğrenme konusunun genel doğasından haberi olmayan küçük gruplar ya da öğrencilerin kendilerinden, daha iyi hitap ederler. Buradaki asıl nokta tarihsel anlamayı düşünürken önceden planlanmış düşünce gerekliliğidir ve öğretmenlerin de öğretirken kullandıkları dilin ve derslerinde öğrencilerin de konuştuğu konuyla ilgili fikir beyan etmesi gerektiğinin, farkında olması gereklidir. Öğretmenlerin kendi konuşmaları ile de dilin öğretici yanının, tarihin dilinin ve tarihsel tanımın dilinin karışık olduğunun ve öğrencilerinin bu dili anlaması için gereken imkân ve iletişim kurma şanslarının sağlandığının farkında olmaları gerekmektedir. Bu gereklilik tarih öğretmenin sınıf içerisinde kullandığı tarihsel dilin niteliği ve öğretim düzeyindeki yeterliliği gibi tartışmaları beraberinde getirmektedir.

Öyle ki tarih öğretmeyi veya anlatmayı kendisine meslek edinmiş olan ve bu mesleği profesyonel olarak icra eden tarih öğretmenleri derslerde anlatmış oldukları konuların öğrenciler tarafından ne kadarının anlaşılabilirdiğini araştırma gereksinimi duymuşlar mıdır? Eğer bu gereksinimi

duymuşlarsa bunu ölçmeyi nasıl başarmışlardır? Ölçmeyi başarabildilerse konunun öğrenciler tarafından anlaşılmasında karşılaşılan problem ve eksiklikler için çözüm yolları aramışlar mıdır? İstenildiğinde bu soruların sayısını arttırmak da mümkündür.

Bu sorulara verilecek cevaplardan ulaşılabilecek sonuç; hiç şüphesiz tarih öğretmenin sınıf içerisindeki tarihsel dil kullanımının yeterliliği ve niteliğini ortaya koyacaktır. Tarih öğretmenlerinin sınıf içerisindeki tarihsel dil kullanımını incelemek mümkün müdür? Tarih öğretmenlerinin tarihsel dil kullanımlarını incelemek mümkünse bu inceleme nasıl yapılabilir? gibi sorulara aranan cevaplar tarih öğretmenlerinin tarihsel dil kullanımlarının incelenmesinde kullanılabilecek modellerin ortaya konulmasına dönük çalışmaların yapılmasını zorunlu kılmıştır. Tarih öğretmenlerinin tarihsel dil kullanımını incelemeye dönük geliştirilen model ve bu modelden elde edilmiş olan veriler çalışmanın bulgular ve yorumlar bölümünde paylaşılacaktır.

2. Yöntem

Bu bölümde, araştırmanın sorunu, araştırmanın evreni, örnekleme, araştırmanın modeli, bilgi toplama aracının uygulanması açıklanmıştır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada betimsel araştırma modeli kullanılmıştır. Betimleme araştırmaları olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimleyen incelemedir. Geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan yaklaşımlardır. Bu tip incelemeler; durumları şartları ve özellikleri aynen ortaya koymaya çalışarak olayları doğal çevreleri içinde tanımlamaya çalışır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası göstermez (Karasar, 2009).

Bu araştırma, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı liselerin doğal çevresi içerisinde uygulanmıştır. Araştırma içerisinde kullanılan diğer araştırma modelleri ise literatür taraması, gözlem çalışması ve mülakat çalışmasından oluşmakta olup verilerin analizinde nitel ve nicel yöntemler birlikte kullanılmıştır.

Tarih eğitimi ve dil ilişkisini inceleyebilmek için geliştirilen araştırma yöntemi ise Türk dili alanında uzman görüşleri alınarak belirlenmiş ve tarih eğitimi alanına uyarlanmıştır. Bu yönüyle tarih eğitimi alanında dil kullanım becerilerinin incelenmesine yönelik uygulanmış olan ilk özgün metot ve yöntemler örnekleriyle ortaya konulmuştur. Bu metot ve yöntemler araştırmada elde edilen nitel ve nicel veriler için ayrı ayrı uygulanmıştır.

Nilüfer Göle (1991) müdahaleci veya aktif katılımcı sosyolojik yöntemin kurucusu Alain Touraine'den etkilenerek "*Kantitatif (nicel) bir anketin sosyolojik profil çizebileceğini ama toplumsal-bireysel anlama ışık tutamayacağını söylemektedir.*" (Göle, 1991, s.81). Bundan dolayı niceliksel tekniklerin genel bir tablo ortaya koyabileceğini söylemek mümkünse de niceliksel anlamlandırılan ve sayıların ötesinde kalan algılar, değerler ve niyetleri ortaya koyamadığı bir gerçektir. Sosyolojik yöntemlerin ifade ettiği

bu görüşten yola çıkarak tarih eğitimi ve dil ilişkisini incelemeye yönelik nicel verilerin tek başına bu konuda mevcut durumun bütününe ortaya koyamayacağı düşünülmüştür. Bu nedenle araştırmada tarih eğitimi ve dil ilişkisine ait genel durumu bir bütün olarak ortaya koyabilmek ve mevcut fotoğrafı bir bütün olarak görebilmek için nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanılması gerektiği ön görülmüştür.

2.1.1. Nicel Yöntem

Araştırmanın nicel bölümü, gözlem çalışmasının gerçekleştirildiği okullarda görev yapan tarih öğretmenlerine ait cinsiyet, eğitim düzeyi, mesleki tecrübe değişkenlerine ait verilerin sonuçlarından oluşmaktadır.

2.1.2. Nitel Yöntem

Araştırmanın nitel bölümünü alan araştırması içerisinde gerçekleştirilen gözlem çalışmasına katılan öğretmenlerin sınıf içerisindeki dil kullanımına ait veriler oluşturmaktadır. Bu veriler öğretmenlerin örneklem konuları derste anlattıkları sırada hem ses kaydı altına alınarak hem de tarih öğretmenlerinin dil kullanımının tespitine yönelik gözlemci tespitleri, gözlemci tarafından hazırlanmış olan “Öğretmen Gözlem Formu”na kaydedilmesi sonucunda elde edilmiştir. Ses kayıtları nitel veri analizi ile çözümlenmiştir. Ses kayıtlarının çözümlenmesinde “Digital Voice Editor II” programı, video kayıtlarının çözümlenmesinde ise “Windows media player” programları kullanılmıştır. Öğretmenlerin sınıf içerisindeki tarihsel dil kullanımına dair veriler çalışma için özel olarak hazırlanmış “Veri Analiz Formu” aracılığı ile tasnif edilmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Ortaöğretim düzeyinde eğitim öğretim veren okullarda görev yapmakta olan tarih öğretmenlerinin sınıf içerisindeki tarihsel dil kullanımının tespit edilebilmesi için Çankırı İl Milli Eğitim Müdürlüğüne Bağlı liselerde gözlem çalışması gerçekleştirilmiştir. Çankırı Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 10/02/2011 tarihli yazısı 001759 sayılı onayı ile gerçekleştirilen gözlem çalışmasının akabinde ise öğretmenler ile görüşmeler yapılarak tarihsel dil kullanımına yönelik görüşleri tespit edilmiştir. Gözlem çalışması sırasında eskiçağ, ortaçağ, yeni-yakınçağ ve cumhuriyet tarihi alanlarına ait önceden belirlenmiş olan örneklem konuların ders içerisinde işlenmesi öğretmenlerden rica edilmiştir. Bu isteğe olumlu cevap veren öğretmenlerin, örneklem konuların işlenmesi sırasında kullanmış oldukları tarihsel dile ait özellikler bu sayede tespit edilmeye çalışılmıştır.

Gözlem çalışması dört farklı lisede lise 9. sınıf, 10. sınıf ve 11. sınıfların tarih derslerinde gerçekleştirilmiştir. Gözlem sırasında öğretmenlere kesinlikle müdahale edilmeden katılımsız gözlem metodu ile dersler gözlemlenmiştir. Öğretmenin ders anlatımı ise öğretmenin izni ile ses kaydı altına alınmıştır. Ayrıca öğretmenin konu anlatımında dil kullanımına ait önemli noktalar araştırma için önceden hazırlanmış gözlem formuna kayıt

edilmiştir. Araştırmanın bu bölümünde, bahsedilen çalışma sonunda elde edilen verilerden hareketle farklı okullarda görev yapmakta olan tarih öğretmenlerinin sınıf içerisinde tarihsel dil kullanımlarına ait bulgu ve yorumlar paylaşılmaktadır.

Tarih öğretmenlerinin sınıf içerisinde tarihsel dil kullanımlarına ait bulgular ise gözlem çalışmasının gerçekleştirilmiş olduğu sınıf düzeylerine göre öğretmenlerin ders içerisinde;

- Kullandıkları Toplam Kelime Sayısı (**KTKS**),
- Kullandıkları Farklı Kelime Sayısı (**KFKS**),
- Kullandıkları Kavram Sayısı (**KKS**),
- Kullandıkları Toplam Cümle Sayısı (**TCS**),
- Kurallı Cümle Sayısı (**KCS**),
- Devrik Cümle Sayısı (**DCS**),
- İsim Cümlesi Sayısı (**İCS**),
- Fiil Cümlesi Sayısı (**FCS**),
- Atasözü Kullanımları (**ATSZ**),
- Deyim Kullanımları (**DYM**),
- Anlatım Bozuklukları (**ANLT. BZ.**)

Cümlelerinde Kullanmış oldukları Zaman kipleri ile yapmış oldukları Espri, Analoji vd. unsurlara ait verilerden oluşmaktadır.

Tablo 2.1. *Gözlem Çalışmasına Katılan Tarih Öğretmenlerine Ait Bilgiler*

Öğretmenler	Cinsiyet	Mez.Ol.Ünv.	Mez.Ol.Fak.	Meslek Tec.	Grv.Yap.Okl
Ö1	Bay	Gazi	Eğitim	20	AL
Ö2	Bay	Pamukkale	Edebiyat	10	AÖL
Ö3	Bayan	Ankara	Edebiyat	16	ATL
Ö4	Bayan	Dumlupınar	Edebiyat	6	ATML
Ö5	Bay	Atatürk	Edebiyat	23	AL
Ö6	Bay	Hacettepe	Edebiyat	15	AÖL
Ö7	Bay	Ankara	Edebiyat	22	ATML
Ö8	Bay	Hacettepe	Edebiyat	17	AÖL
Ö9	Bayan	18 Mart	Eğitim	8	ATL

Tarih öğretmenlerinin sınıf içerisinde kullandıkları tarihsel dil'in incelenmesinde Tarih 9 dersinin okutulduğu sınıflarda eskiçağ tarihi alanına ait "Hititler" ve "Haçlı Seferleri-I. Haçlı Seferi" konuları, Tarih 10 dersinin okutulduğu sınıflarda yeni-yakınçağ tarihi alanına ait "Fransız İhtilali" konusu ve Tarih 11 T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin okutulduğu sınıflarda cumhuriyet tarihi alanına ait "Cumhuriyet'in İlanı" konularının işlenişi

örneklem olarak alınmıştır. Öğretmenlerin sınıf içerisindeki dil kullanımlarının incelenmesi öğretmenlerin bu konulara ait anlatımları üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bunun için dört farklı okulda görev yapan tarih öğretmenleri ile gözlem çalışması yapılmıştır. Gözlem çalışmasının gerçekleştirildiği okullarda çalışmaya katılan tarih öğretmenlerinin kariyer ve mesleki tecrübelerine ait bilgiler ise Tablo 2.1’de görülmektedir

2.3. Veri Toplama Teknikleri

Bilgi veren, sorunu çözmemize ya da karar vermemize yardımcı olan her türlü bilgi veya olguya veri adı verilir. Veri İngilizce’deki “data” kelimesinin karşılığıdır. Ham veriler, işlenmemiş veya henüz üzerinde çalışılmamış verilerdir. Kaynağı ve türü ne olursa olsun, bir bilginin veri sayılabilmesi için onun kayıt edilmiş olması gerekir (Arıkan, 2004).

Çalışmanın konusu ve amacı göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışma için birden çok veri toplama tekniğine ihtiyaç olduğu görülmüştür. Bu ihtiyaca binaen tercih edilen veri toplama teknikleri ise sırasıyla kütüphane araştırmaları olarak da isimlendirebildiğimiz literatür taraması, alan araştırması (yüzyüze görüşme, gözlem çalışması), içerik analizi ve söylem analizi olmuştur.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizi; nicel verilerin analizi ve nitel verilerin analizi olmak üzere iki bölümde ele alınmıştır.

2.4.1. Nicel Verilerin Analizi

Araştırmanın nicel veriler kısmını, araştırma içerisinde öğretmenlere ait sayısal veriler oluşturmaktadır. Araştırma yapılan okullarda görev yapan öğretmenlerinin sayısı sınırlı olmasından dolayı tarih öğretmenlerinin tarihsel dil kullanımlarına ait verilerin tablolar halinde sayısal olarak verilmesi uygun görülmüştür.

2.4.2. Nitel Verilerin Analizi

Araştırmanın nitel bölümünde veriler içerik analizi aracılığı ile çözümlenmiştir. Bilindiği gibi içerik analizi, belirli kurallar çerçevesinde bilinen iletişim boyutlarını çözümlenerek bilinmeyen sosyal gerçeğin belirli boyutlarına (kaynak-hedef-ortam) yönelik çıkarım yapmak amacıyla metinlerin içeriklerini çözümlen tekniklerdir (Kaymakçı, 2010).

Nitel araştırmalarda veri toplama aşamasında mekanik araç gereçlerden de yararlanılmaktadır. Mekanik gözlemde araştırmacı fotoğraf makinesi, video kamera, ses kayıt cihazı gibi araçlar kullanarak davranış ve sosyal ortama ilişkin gözlemlerini kayıt altına almaktadır. Mekanik gözlem, gerek katılımcı gerekse de katılımsız gözlem yönteminde destekleyici bir araç olarak kullanılmaktadır. Zira mekanik gözlem davranışın geliştiği sosyal ortama ilişkin detaylı bilgi sağlamaktadır. Ayrıca araştırma sırasında

araştırmacının dikkatinden kaçmış detaylar da kayıt altına alınmış olmaktadır (Baş ve Akturan, 2008).

Araştırmanın nitel bölümüyle ilgili verilerin içerik analizi yardımı ile değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Bu çerçevede ses ve görüntü kaydı şeklinde elde edilen gözlem ve mülakata ait veriler; öncelikle çözümlenerek yazıya aktarılmıştır. Yazıya aktarıldıktan sonra veriler kodlanmış, temalar bulunmuş, daha sonra verilen kodlara ve temalara göre düzenlenerek sınıflandırılmıştır. Son aşamada ise ortaya konan içerik doğrudan alıntılarla desteklenerek yorumlanmıştır.

3. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde araştırmanın verileriyle ilgili bulgular ve yorumlar ele alınmıştır. Bu bağlamda araştırmada verilere dayalı olarak elde edilen bulgular; nicel verilerin analizinden elde edilen bulgular ve nitel verilerin analizinden elde edilen bulgular olmak üzere iki grupta incelenmiştir. Bunlar sırasıyla aşağıda açıklanmıştır:

3.1. Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Dil Kullanımına Ait Bulgular ve Yorumlar:

Tarih öğretmenlerinin tarihsel dil kullanımına ait bulgu ve yorumlar 9. 10. ve 11. sınıf tarih derslerine girmekte olan tarih öğretmenlerinin dersteki konu anlatımlarına ait verilerden elde edilmiştir

3.1.1. 9.Sınıf Tarih Öğretmenlerinin Sınıf İçerisinde Tarihsel Dil Kullanımlarının İncelenmesine Ait Bulgu ve Yorumlar

Bu bölümde Tarih 9 derslerini okutmakta olan tarih öğretmenlerinin sınıf içerisinde kullanmış oldukları tarihsel dile ait bulgu ve yorumlar ifade edilmektedir. Öğretmenlerin dil kullanımlarının tespit edilebilmesi için araştırmada örneklem olarak belirlenmiş konulardan tarih 9 dersi müfredatında yer alan “Hititler” konusu örneklem olarak alınmıştır. Dört farklı okulda görev yapan dört farklı tarih öğretmeninin sınıf içerisinde bu konuları anlatırken kullanmış oldukları dil, gözlem çalışması ile izlenmiş ve öğretmenlerin konu anlatımları, yine öğretmenlerin izinleri doğrultusunda kaydedilmiştir. Gözlem çalışması öncesinde tarih öğretmenlerinden gözlem çalışmasının yapıldığı dersin, diğer derslerden farklı olmaması gerektiği bunun içinde her zaman nasıl ders işleniyorsa aynı şekilde devam edilmesi gerektiği belirtilmiş ve öğretmenlerden bu konuda duyarlı olmaları rica edilmiştir. Çalışmanın amacı ve konusu hakkında öğretmenlere bilgilendirme yapılarak derste gösterecekleri doğallığın çalışmanın bilimselliği ve çalışmaya sağlayacağı katkılar bakımından önemli olduğu vurgusu yapılmıştır. Gözlem çalışmasına katılan öğretmenlere sınıf içerisi ve dışarısında kesinlikle müdahalede bulunulmamış ve hiçbir konuda sınırlama getirilmemiştir. Gözlem çalışması sırasında gözlem formu tutulmuş; gözlem çalışması sonrasında ise öğretmenlerle yüz yüze mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Çalışma sonrasında elde edilen veriler sınıflandırılarak bir değerlendirme cetveli oluşturulmuştur. Öğretmenin konu anlatımı sırasında alınan ses kaydı birebir çözümlenmiş ve çalışma için hazırlanan veri analiz formu yardımı ile analiz edilmiştir. Öğretmenlerin sınıf içerisinde kullandıkları tarihsel dile ait verilerin sonuçları aşağıda paylaşılmıştır.

Tablo 3.1. *Tarih Öğretmenlerinin 9. Sınıflarda “Hititler” Konusunda Tarihsel Dil Kullanımlarına Ait Bulguları Gösteren Bilgiler*

TARİH 9	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	<i>x</i>
SÜRE	14:24	19:16	15:42	08:41	14:30
KTKS	907	1027	1019	373	832
KFKS	236	314	301	136	247
KKS	27	13	9	18	17
TCS	157	178	186	56	144
KCS	145	162	162	52	130
DCS	12	16	24	4	14
İCS	44	62	60	16	46
FCS	113	116	126	40	99
ATSZ	-	-	1	-	-
DYM	4	5	4	5	5
ANL.BZ.	9	6	9	2	7
ŞİM. Z.	29	48	37	12	32
GEL. Z.	2	4	1	-	2
GEN. Z.	60	86	93	15	64
MİŞ. Z.	44	26	14	21	26
Dİ. Z.	3	4	21	2	8
BLŞK. Z.	19	10	20	6	14

Tablo 3.1’de dört farklı okulda görev yapan dört farklı tarih öğretmenin 9. sınıflarda “Hititler” konusunu anlatırken kullandığı tarihsel dile ait nicel veriler yer almaktadır. Öğretmenlerin cinsiyet, eğitim ve mesleki tecrübelerine ait bilgiler yukarıdaki tablo 4.8’te görüldüğü gibidir. Tablo 3.1’deki veriler incelendiğinde öğretmenlerin mesleki tecrübeleri ile konu anlatım süreleri arasında bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Görev süresi 6 yıl olan tarih öğretmenin sınıf içinde konuyu anlatış süresi 8 dakika 41 saniye iken 16, 10 ve 20 yıllık öğretmenlerin aynı konuyu daha uzun sürede anlattıkları görülmüştür. Hititler konusunun dört farklı okulda konu anlatım süresinin aritmetik ortalaması 14:30’dur. Yine öğretmenlerin Kullandıkları Toplam Kelime Sayıları (KTKS) ile Farklı Kelime Sayıları (KFKS) arasında da 6 yıllık tarih öğretmeni ile diğer tarih öğretmenleri arasında bir fark olduğu

görülmektedir. Öğretmenlerin kullandıkları kavram sayısına bakıldığında ise mesleki tecrübenin bir değişken olmaktan çıktığı görülmektedir. Öyle ki 6 yıl görev yapmış tarih öğretmeni 18 kavram kullanarak konuyu anlatırken 16 yıllık öğretmenin 9 kavram kullanarak konuyu anlatmış olduğu tespit edilmiştir. Mesleki tecrübe öğretmenlerin kullandığı Toplam Cümle Sayısında (TCS) da kendisi göstermektedir. Öğretmenlerin kurmuş oldukları cümlelerin yoğun olarak öge dizilişine göre kurallı cümle ve yüklemine göre ise fiil cümlesi olduğu görülmüştür. Bu durum öğretmenlerin ifadelerine dikkat ettiklerini ve daha çok iş, oluş ve hareket içeren bir anlatım tercih ettiklerini göstermektedir.

Öğretmenlerin kurmuş oldukları cümleler zaman olarak incelendiğinde ise aritmetik ortalamalara göre tarih öğretmenlerinin “Hititler” konusunu anlatırken en çok $x = 64$ ile geniş zaman kipinde cümle kurmuş oldukları görülmektedir. Geniş zaman kipi aynı zamanda bilimsel ifade kipi olarak da bilinmektedir. Geniş zaman kipinden sonra en çok kullanılan zaman kipinin ise $x = 32$ ile şimdiki zaman olduğu görülmektedir. Daha sonra sırasıyla öğretmenler öğrenilen geçmiş zaman kipi (-miş), bileşik zamanlı kipler, görülen geçmiş zaman ve gelecek zaman kiplerini kullanmaktadırlar. Öğretmenlerin yapmış oldukları anlatım bozuklukları ise kurmuş oldukları cümle sayılarına göre değişebilmektedir. Daha az cümle kuran öğretmenin yapmış olduğu anlatım bozukluğu, daha fazla cümle kurarak dersi işleyen tarih öğretmeninden daha az olabilmektedir. Yine öğretmenlerin sınıf içerisinde deyim kullanımlarına ait sayısal verilerin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Öğretmenler “Hititler” konusunda ortalama $x = 5$ deyim kullanmışlardır. Kullanmış oldukları deyimler ise şöyledir; (Bknz, Tablo 3.2.).

Tablo 3.2. Tarih Öğretmenlerinin “Hititler” Konusunda Kullandığı Deyimler

Ö1	Ö2	Ö3	Ö4
Beşiklik Etmek	Burnunu	Ayak Uydurmak	Egemenliği Altına
Hakim Olmak	Sokmak	Ele Geçirmek	Almak
Hesap Vermek	Fikir Vermek	Hüküm Sürmek	Söz Sahibi Olmak
Son Vermek	Merak Salmak	Tarih	İlklere İmza Atmak
	Hesap Vermek	Sahnesinden	Karşı Karşıya Gelmek
	Yola Çıkmak	Kaybolmak	Hesap Vermek

3.1.2. 10.Sınıf Tarih Öğretmenlerinin Sınıf İçerisinde Tarihsel Dil Kullanımlarının İncelenmesine Ait Bulgu ve Yorumlar

Bu bölümde Tarih 10 derslerini okutmakta olan tarih öğretmenlerinin sınıf içerisinde kullanmış oldukları tarihsel dile ait bulgu ve yorumlar ifade edilmektedir. Öğretmenlerin dil kullanımlarının tespit edilebilmesi için araştırmada örneklem olarak belirlenmiş konulardan tarih 10 dersi müfredatında yer alan “Fransız İhtilali” konusu örneklem olarak alınmıştır. Dört farklı okulda görev yapan dört farklı tarih öğretmenin sınıf içerisinde

bu konuları anlatırken kullanmış oldukları dil, gözlem çalışması ile izlenmiş ve öğretmenlerin konu anlatımları, yine öğretmenlerin izinleri doğrultusunda kaydedilmiştir. Gözlem çalışması öncesinde tarih öğretmenlerinden gözlem çalışmasının yapıldığı dersin, diğer derslerden farklı olmaması gerektiği bunun içinde her zaman nasıl ders işleniyorsa aynı şekilde devam edilmesi gerektiği belirtilmiş ve öğretmenlerden bu konuda duyarlı olmaları rica edilmiştir. Çalışmanın amacı ve konusu hakkında öğretmenlere bilgilendirme yapılarak derste gösterecekleri doğallığın çalışmanın bilimselliği ve sağlayacağı katkılar bakımından önemli olduğu vurgusu yapılmıştır. Gözlem çalışmasına katılan öğretmenlere sınıf içerisi ve dışarısında kesinlikle müdahalede bulunulmamış ve hiçbir konuda sınırlama getirilmemiştir. Gözlem çalışması sırasında gözlem formu tutulmuş; gözlem çalışması sonrasında ise öğretmenlerle yüz yüze mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Çalışma sonrasında elde edilen veriler sınıflandırılarak bir değerlendirme cetveli oluşturulmuştur. Öğretmenin konu anlatımı sırasında alınan ses kaydı birebir çözümlenmiş ve çalışma için hazırlanan veri analiz formu yardımı ile analiz edilmiştir. Öğretmenlerin sınıf içerisinde kullandıkları tarihsel dile ait verilerin sonuçları aşağıda paylaşılmıştır.

Tablo 3.3. *Tarih Öğretmenlerinin 10. Sınıflarda “Fransız İhtilali” Konusunda Tarihsel Dil Kullanımlarına Ait Bulguları Gösteren Bilgiler*

TARİH 10	Ö5	Ö6	Ö3	Ö7	x
SÜRE	19:36	25:11	36:44	28:40	27:33
KTKS	1425	1973	2075	1383	1714
KFKS	340	411	398	301	363
KKS	25	19	15	22	41
TCS	279	247	335	183	261
KCS	261	206	313	161	235
DCS	18	41	22	22	26
İCS	93	77	70	41	70
FCS	186	170	265	142	191
ATSZ	-	-	1	-	-
DYM	12	10	7	5	8
ANL.BZ.	3	1	6	5	4
ŞİM. Z.	70	70	114	61	79
GEL. Z.	6	21	11	2	10
GEN. Z.	138	97	127	55	104
MİŞ. Z.	23	33	26	10	23
Dİ. Z.	24	16	25	41	27
BLŞK. Z.	18	10	32	14	19

Tablo 3.3’de dört farklı okulda görev yapan dört farklı tarih öğretmenin 10. sınıflarda “Fransız İhtilali” konusunu anlatırken kullandığı tarihsel dile ait nicel veriler yer almaktadır. Öğretmenlerin cinsiyet, eğitim ve mesleki tecrübelerine ait bilgiler yukarıdaki tabloda görüldü gibidir. Tablodaki veriler incelendiğinde öğretmenlerin mesleki tecrübeleri ile konu anlatım süreleri arasında bir ilişki olduğunu söylemek mümkün değildir. Görev süresi 20 yıl ve üzerinde olan öğretmenlerin Kullandıkları Toplam Kelime Sayıları (KTKS) ile Farklı Kelime Sayıları (KFKS) görev süresi 20 yılın altında olan öğretmenlere göre daha düşüktür. Fakat görev süresi 20 yıl ve üzerindeki öğretmenlerin kullandıkları kavram sayısına bakıldığında ise 20 yılın altında görev süresine sahip öğretmenlerden fazla kavram kullandığı tespit edilmiştir. Öğretmenlerin kullanmış olduğu toplam cümle sayısında da 20 yıllık öğretmenlerin diğer öğretmenlere göre daha düşük sayıda cümle kullandığı görülmüştür. Öğretmenlerin kurmuş oldukları cümlelerin yoğun olarak öge dizilişine göre kurallı cümle ve yüklemine göre ise fiil cümlesi olduğu tespit edilmiştir. Bu durum öğretmenlerin ifadelerinde düzene dikkat ettiklerini ve daha çok iş, oluş ve hareket içeren bir anlatım sergilediklerini göstermektedir.

Öğretmenlerin kurmuş oldukları cümleler zaman olarak incelendiğinde ise aritmetik ortalamalara göre tarih öğretmenlerinin “Fransız İhtilali” konusunu anlatırken en çok $x = 104$ ile geniş zaman kipinde cümle kurmuş oldukları görülmektedir. Geniş zaman kipi aynı zamanda bilimsel ifade kipi olarak ta bilinmektedir. Geniş zaman kipinden sonra en çok kullanılan zaman kipinin ise $x = 79$ ile şimdiki zaman olduğu görülmektedir. Daha sonra sırasıyla öğretmenler görülen geçmiş zaman kipi (-di), öğrenilen geçmiş zaman, bileşik zamanlı kipler ve gelecek zaman kiplerini kullanmaktadırlar. Öğretmenlerin yapmış oldukları anlatım bozuklukları ise kurmuş oldukları cümle sayılarına göre değişebilmektedir. AÖL tarih öğretmenin konu anlatımı sırasında kurmuş olduğu cümlelerden sadece bir tanesinde anlatım bozukluğu yapmış olması ise öğretmenin diğer öğretmenlerle karşılaştırıldığında dili etkili ve dikkatli kullanabilme becerisine sahip olduğunu göstermektedir. Yine öğretmenlerin sınıf içerisinde deyim kullanımlarına ait sayısal verilere bakıldığında ise konu içerisindeki deyim kullanım oranının $x = 8$ olduğu görülmüştür. Kullanmış oldukları deyimler ise şöyledir (Bknz, Tablo 3.4.);

Tablo 3.4 *Tarih Öğretmenlerinin “Fransız İhtilali” Konusunda Kullandığı Deyimler*

Ö5	Ö6	Ö3	Ö7
Destek Vermek	Baş Kaldırmak	Arka Plana Atmak	Gündeme
Görüş Almak	Damgasını Vurmak	Dozunu Kaçırarak	Gelmek
Halkı Aydınlatmak	Eline Almak	Dünyadan El Ayak	Halkı
İnim İnim İnletmek	Elinde	Çekmek	Aydınlatmak
Karizması	Bulundurmak	Elden Çıkmak	Işık Olmak
Çizilmek	Etrafı Aydınlatmak	Eline Geçirmek	Karşısına
Ortaya Koymak	Gündeme Gelmek	Gözünü Açmak	Çıkmak
Ortaya Çıkmak	Mum Gibi Erimek	Karın Tokluğuna	Sonuç
Oldu Bittiye	Ortaya Koymak	Çalışmak	Doğurmak
Getirmek	Tahtı Sallamak		
Söz Almak	Tepe Üzeri Gitmek		
Taraftar Bulmak			
Yankı Bulmak			
Yürürlüğe Girmek			

3.1.3. 11. Sınıf Tarih Öğretmenlerinin Sınıf İçerisinde Tarihsel Dil Kullanımlarının İncelenmesine Ait Bulgu ve Yorumlar

Bu bölümde Tarih 11 derslerini okutmakta olan tarih öğretmenlerinin sınıf içerisinde kullanmış oldukları tarihsel dile ait bulgu ve yorumlar ifade edilmektedir. Öğretmenlerin dil kullanımlarının tespit edilebilmesi için araştırmada örneklem olarak belirlenmiş konulardan tarih 11 dersi müfredatında yer alan “Cumhuriyet’in İlanı” konusu örneklem olarak alınmıştır. Dört farklı okulda görev yapan dört farklı tarih öğretmenin sınıf içerisinde bu konuları anlatırken kullanmış oldukları dil, gözlem çalışması ile izlenmiş ve öğretmenlerin konu anlatımları, yine öğretmenlerin izinleri doğrultusunda kaydedilmiştir. Gözlem çalışması öncesinde tarih öğretmenlerinden gözlem çalışmasının yapıldığı dersin, diğer derslerden farklı olmaması gerektiği bunun içinde her zaman nasıl ders işleniyorsa aynı şekilde devam edilmesi gerektiği belirtilmiş ve öğretmenlerden bu konuda duyarlı olmaları rica edilmiştir. Çalışmanın amacı ve konusu hakkında öğretmenlere bilgilendirme yapılarak derste gösterecekleri doğallığın çalışmanın bilimselliği ve sağlayacağı katkılar bakımından önemli olduğu vurgusu yapılmıştır. Gözlem çalışmasına katılan öğretmenlere sınıf içerisi ve dışarısında kesinlikle müdahalede bulunulmamış ve hiçbir konuda sınırlama getirilmemiştir. Gözlem çalışması sırasında gözlem formu tutulmuş; gözlem çalışması sonrasında ise öğretmenlerle yüz yüze mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonrasında elde edilen veriler sınıflandırılarak bir değerlendirme cetveli oluşturulmuştur. Öğretmenin konu anlatımı sırasında alınan ses kaydı birebir çözümlenmiş ve çalışma için hazırlanan veri analiz formu yardımı ile analiz edilmiştir. Öğretmenlerin sınıf içerisinde kullandıkları tarihsel dile ait verilerin sonuçları aşağıda paylaşılmıştır (*Bknz, Tablo3.5.*).

Tablo 3.5. Tarih Öğretmeninin Tarih 11. Sınıflarda “Cumhuriyet’in İlanı” Konusunda Tarihsel Dil Kullanımlarına Ait Bulguları Gösteren Bilgiler

TARİH 11	Ö5	Ö8	Ö9	Ö4	x
SÜRE	16:32	19:35	24:44	07:33	17:26
KTKS	1381	1561	1415	571	1232
KFKS	421	411	321	146	325
KKS	24	22	17	10	18
TCS	182	246	188	102	180
KCS	175	238	177	100	173
DCS	7	8	11	2	7
İCS	65	68	63	17	53
FCS	117	178	125	85	126
ATSZ	-	-	-	-	-
DYM	6	13	3	2	6
ANL.BZ.	2	2	3	1	2
ŞİM. Z.	51	60	28	60	50
GEL. Z.	11	13	14	4	11
GEN. Z.	74	102	83	21	70
MİŞ. Z.	15	14	13	5	12
Dİ. Z.	18	45	26	1	23
BLŞK. Z.	13	12	24	11	15

Tablo 3.5’de dört farklı okulda görev yapan dört farklı tarih öğretmenin lise 11. sınıflarda “Cumhuriyet’in İlanı” konusunu anlatırken kullandığı tarihsel dile ait nicel veriler yer almaktadır. Öğretmenlerin cinsiyet, eğitim ve mesleki tecrübelerine ait bilgiler tablo 4.12’de görüldüğü gibidir. Tablo 4.12’deki veriler incelendiğinde öğretmenlerin mesleki tecrübeleri ile konu anlatım süreleri arasında bir ilişki olduğunu söylemek mümkün değildir. Görev süresi 6 ile 23 yıl arasında değişen öğretmenlerin Kullandıkları Toplam Kelime Sayıları (KTKS) ile Farklı Kelime Sayıları (KFKS) öğretmenlere göre farklılıklar göstermektedir. KTKS’ye göre en düşük oranın 571 iken en yüksek oranın 1561 kelime olduğu görülmektedir. Yine KFKS’de en düşük oranın 146 olduğu görülürken en yüksek oranın 421 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar öğretmenlerin konu anlatırken kullanmış oldukları toplam kelime sayısı ile farklı kelime sayısı arasındaki oranların öğretmenden öğretmene değişebildiğini gösterdiği gibi bu değişim oranlarının da yadsınamayacak ölçülerde artabildiğini göstermiştir.

Fakat görev süresi 23 ile 17 yıl arasında olan öğretmenlerin kullandıkları kavram sayısına (KKS) bakıldığında ise bu öğretmenlerin

diğerlerinden daha fazla kavram kullanabildiği tespit edilmiştir. Öğretmenlerin kullanmış olduğu toplam cümle sayılarına bakıldığında ise öğretmenden öğretmene farklılıklar olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin kurmuş oldukları cümlelerin büyük çoğunlukla öge dizilişine göre kurallı cümle ve yüklemine göre ise fiil cümlesi olduğu tespit edilmiştir. Bu durum öğretmenlerin ifadelerinde düzene dikkat ettiklerini ve daha çok iş, oluş ve hareket içeren bir anlatım sergilediklerini göstermektedir.

Öğretmenlerin kurmuş oldukları cümleler zaman olarak incelendiğinde ise aritmetik ortalamalara göre tarih öğretmenlerinin “Cumhuriyet’in İlanı” konusunu anlatırken en çok $x=70$ ile geniş zaman kipinde cümle kurmuş oldukları görülmektedir. Geniş zaman kipi aynı zamanda bilimsel ifade kipi olarak da bilinmektedir. Geniş zaman kipinden sonra en çok kullanılan zaman kipinin ise $x=50$ ile şimdiki zaman olduğu görülmektedir. Daha sonra sırasıyla öğretmenler görülen geçmiş zaman kipi (-di), bileşik zamanlı kipler, öğrenilen geçmiş zaman (-miş), ve gelecek zaman kiplerini kullanmaktadırlar. Öğretmenlerin yapmış oldukları anlatım bozuklukları ise kurmuş oldukları cümle sayılarına göre değişebilmektedir. Yine öğretmenlerin sınıf içerisinde deyim kullanımlarına ait sayısal verilere bakıldığında ise konu içerisindeki deyim kullanım oranının $x=6$ olduğu görülmüştür. Kullanmış oldukları deyimler ise şöyledir (Bknz, Tablo 3.6.);

Tablo 3.6. *Tarih Öğretmenlerinin “Cumhuriyet’in İlanı” Konusunda Kullandığı Deyimler*

Ö5	Ö8	Ö9	Ö4
Noktaya Değirmek	Vücut Bulmak	Farklı Yola Girmek	Yer Almak
Karşımıza Çıkmak	Karşımıza Çıkmak	Ortaya Çıkmak	Söz Sahibi
Ortaya Çıkmak	Vücuda Getirmek	Adım Atmak	Olmak
Karşı Çıkmak	İçinden Gelmek		
Üzerine Almak	Ortaya Çıkmak		
Ayakta Durmak	Tutkulara Esir		
	Olmak		
	Tablo Ortaya		
	Koymak		
	Adı Konmak		
	Ortadan Kaldırmak		
	Anlam Bulmak		
	İyiye Gitmek		
	İçi Boşalmak		
	İş Başında Kalmak		

3.1.4. Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Dil İçerisinde Kullandıkları Atasözlerine Ait Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümde öğretmenlerin genel olarak tarih derslerinde kullanmış oldukları atasözleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Gözlem çalışması sırasında tespit edilen atasözleri sayısal olarak yukarıdaki bölümde sınıf düzeylerine ve izlenen konulara göre nicel olarak belirtilmiştir. Çalışma

sonrasında gerçekleştirilmiş olan mülakat ile öğretmenlere tarih derslerinde kullanmış oldukları atasözleri olup olmadığı eğer varsa bu atasözlerini hangi konuyu ya da hangi olayı anlatırken kullandıkları sorulmuştur.

Öyle ki Türk Dili'nde deyim ve atasözü kullanımı kişinin dilin inceliklerine hâkim olduğunu ve dili kullanma becerisinin ileri seviyelerde olduğunu bir işaretidir. Çok geniş ve çeşitli anlamlarda kullanılan atasözleri, günlük hayatta en çok başvurduğumuz sözlerdendir. Öğüt vermek, örnek göstermek, sözüme güç katmak düşüncelerimize delil bulmak, duygu ve düşüncelerimizi en kısa yoldan belirtmek istediğimiz zaman atasözlerinden yararlanırız. Atasözleri, kendi başlarına bir edebî tür olmasalar bile özellikle söyleyişi kuvvetlendirme, fikirlerimize kuvvetli birer kanıt oluşturma ve az sayıda cümle ile öz ifadeler kurabilme açısından konuşma ve yazma eğitiminde; ilgi ve merak uyandırma açısından dinleme eğitiminde; metinlerdeki söyleyişleri daha anlamlı hâle getirip, vurgu ve tonlamayı kolaylaştırma açısından okuma eğitiminde kullanılacak ürünlerdir (Baş, 2002).

Tarihsel yazı dili ve konuşma dilinin güçlendirilmesinde de atasözleri büyük bir öneme sahiptir. Atasözleri anlatılan tarihi olayın öğrenci tarafından kolay hatırlanabilmesine, tarihi bu olay ile günümüzdeki benzer olayların karşılaştırılmasının yapılabilmesine ve olayın sebep-sonucu hakkında öğrencilerin çıkarımlarda bulunulabilmesine katkı sağlayabilecek bir niteliğe sahiptir. Atasözleri tarihi bilginin öğrencinin zihninde kodlanmasını ve kalıcı hale gelmesini kolaylaştırmaktadır. Yapılan gözlem çalışmasında öğrencilerin, öğretmenin konu anlatımı sırasında kullandığı atasözünü daha kolay hatırladıkları görülmüştür. Bu durum bazı tarihi olayların atasözü ve deyim merkezli anlatılması ile öğrencilerin tarihsel anlayışlarında bir gelişme sağlanabileceği yönündeki görüşlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Konu	Fransız İhtilali
Atasözü	“Alma Mazlumun Ahını Çıkar Aheste Aheste”

Mazlumun Ahını Alanlar	Ah (Beddua) Alma sebepleri	Ah Alanların Sonu
Kral, Kraliçe, Asiller, Ruhbanlar	Halkın Davet Edilmediği Eğlenceler, Halktan Alınan Yüksek vergiler Kaybedilen savaşlar, Yenilen haklar	Kral ve etrafındakiler katledildi. Eşitlik, Adalet, Özgürlük ve Demokrasi fikirleri doğdu

Şekil 3.1. Tarih Dersinde Atasözü Kullanımı Örneği

Yukarıdaki örnek atasözünden hareketle öğrenci, öğretmenin anlatmış olduğu ilgili konuyu, konu içerisindeki failleri birbirleri ile ilişkilendirerek

bilgiyi kalıcı belleğine taşıyabilecektir. Dil derslerinin bir parçası gibi görünen “atasözleri” tarih derslerinin vazgeçilmez destekçisine dönüşebilecektir. Tarih öğretmenlerinin atasözü ve deyim kullanımları bilginin kalıcı ve sürekli kullanılabilir olmasını sağlayacağı gibi öğrencilerin dil becerilerinin üst seviyelere çıkmasına da katkı sağlayacaktır. Fakat öğretmenlerin tarih derslerinde atasözü kullanımının önemi ve nasıl kullanılması gerektiği yönünde bilgilendirilmesi derste kullanılan atasözünün işlevselliğini daha da arttıracaktır. Araştırmanın gözlem çalışması bölümünde öğretmenlerin konu anlatımları sırasında tespit edilmiş olan ve yine farklı öğretmenlerle yapılan görüşmelerde ortaya çıkan atasözü örnekleri aşağıdaki Tablo 20’de görülmektedir.

Tablo 3.7. *Tarih Öğretmenlerinin Bazı Konuların İşlenmesi Sırasında Kullanmayı Tercih Ettikleri Atasözleri*

Tarihsel Konu/İçerik	Konu İle İlgili Kullanılan ATASÖZÜ
Hititler – (Anaların Yazılışı)	“Söz Uçar. Yazı Kalır”
Haçlı Seferleri- (Sebepleri için)	“Komşunun Tavuğu Komşuya Kaz Görünür” “Yılanın Başı Küçükken Ezilmeli”
Haçlı Seferleri- (Sonuçlar için)	“Ne Oldum Dememeli. Ne Olacağım Demeli”
Fransız İhtilali- (Sebepleri İçin)	“Alma Mazlumun Ahını Çıkar Aheste Aheste”
Fransız İhtilali-(Sonuçlar İçin)	“Eden Bulur, İnleyen Ölür”
(XVI. Lui ve Karısı İçin)	“Hızlı Yaşa Genç Öl Cesedin Yakışılı Olsun”
Cumhuriyet’in İlanı- (Sebep)-	“Su Bulanmadan Durulmaz”
Cumhuriyet’in İlanı- (Sebep)-	“Güneş Balçıkla Sıvanmaz”
Mısır Meselesi	“Denize Düşen Yılana Sarılır”
Ermeni Meselesi (Komitacılar)	“Gavurun Ekmeğini Yiyen Gavurun Kılıcını Sallar”
Kapitülasyonlar	“Güvenme Dostuna Saman Doldurur Postuna”
I. Dünya Savaşı	“Düşenin Dostu Olmaz”
İlk Dış Borçlanma	“Elden (Yabancıdan) gelen öğün olmaz”
Osmanlı Devletinin Genişlemesi	“Damlaya Damlaya Göl Olur.”
Sömürgeci Devletlerin Çıkışı	“Üzüm Üzüme Baka Baka Kararır”
Anadolu Selçukluları	“Gez Dünyayı, Gör Konya’yı”
Uhud Savaşı	“Bir Musibet Bin Nasihatten İyidir”
İhtilaller	“Doğru Söyleyeni Dokuz Köyden Kovarlar”

Araştırma sırasında elde edilen tarih öğretmenlerinin tarihsel dil kullanımına dair bulgular yorumlandığında liselerde görev yapan tarih öğretmenlerinin; akademisyenlerin ve tarih ders kitaplarının dilinin dışında kendine özgü ayrı bir dil oluşturdukları görülmüştür. Hemen hemen her

öğretmen sınıf içerisinde kendine özgü tarihsel bir dil inşa etmiştir. Bu tarihsel dil içerisinde kullandıkları kelime ve cümle sayılarından, deyimlere; atasözlerinden analogilere varıncaya kadar bu farklılıkları görmek mümkündür. Bunların haricinde öğretmenin kullandığı tarihsel dili ders kitabı ve akademisyenin dilinden daha da öteye taşıyan bir takım farklılıklar olduğu da tespit edilmiştir. Çalışmanın bundan sonraki bölümde bu farklılıklar ayrıntılı olarak ifade edilecektir.

3.1.5. Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Dil İçerisinde Kullandıkları Analogilere Ait Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümde öğretmenlerin genel olarak tarih derslerinde kullanmış oldukları Analogiler tespit edilmeye çalışılmıştır. Gözlem çalışması sırasında öğretmenin konu anlatımı sırasında tespit edilen analogiler gözlem formuna kaydedilmiştir. Ayrıca çalışma sonrasında gerçekleştirilmiş olan mülakat ile öğretmenlere tarih derslerinde kullanmış oldukları analogiler olup olmadığı eğer varsa bu analogileri hangi konuyu ya da hangi olayı anlatırken kullandıkları sorulmuştur.

Özel öğretim yöntemi ile ilgili kitaplarda analogi bir öğretim tekniği olarak ele alınmaktadır. Eğitimsel anlamda analogi öğrencinin bildiği bir nesne ya da konudan hareketle, bilmediği nesne ya da konu ile yapısal ve işlevsel benzerliklerine dikkat çekerek, karşılaştırmasına dayalı öğrenmesini sağlayan bir öğretim tekniğidir. Bunlar taban alan (bilinen kavram), hedef alan (bilinmeyen kavram), bağlaç ve zemindir. Tarihçiler, tarihsel açıklamalarda analogileri tehlikeli bulmakla birlikte tarih öğretmenleri tarihsel olguları kendi şartları içerisinde değerlendirilmesi gerektiğine inanmalarına rağmen geçmiş öğrencilerinin anladığı bir dile çevirme sorunuyla karşı karşıyadırlar (Ata, 2008). Ama bütün buna rağmen öğrencilerin tarihsel anlayışlarını geliştirebilmek ve anlatılan konunun en verimli şekilde anlaşılmasını kolaylaştırabilmek için öğretmenler inşa etmiş oldukları tarihsel dil içerisinde analogilerden yararlanmaya çalışmaktadırlar. Araştırma kapsamında tespit edilebilen analogiler ise şöyledir:

Öğretmenlerle yapılan gözlem ve mülakat çalışması sonucunda tespit edilebilen bazı analogi örnekleri Tablo 3.8’de görülmektedir. Öğretmenlerin sınıfta kullandığı tarihsel dil içerisinde bütün bunların haricinde öğrencilerin derse ilgisini çekmeye yönelik tespit edebildiğimiz espriler, şarkı sözleri, özdeyişler ve güncel olaylardan seçilen örneklerde yer almaktadır.

Tablo 3.8 Tarih Öğretmenlerinin Konu Anlatımlarında Tercih Ettikleri Bazı Analogiler

Tarih Öğretmenlerinin Kullandığı Analogiler	
Taban Alan	Hedef Alan
Parlamento, Meclis	<i>Pankuş Meclisi, Divan, Kurultay</i>
Bakanlar Kurulu	<i>Divan-ı Hümayun</i>
Siyasal Bilgiler Fakültesi	<i>Enderun Mektebi</i>
Koruculuk Sistemi	Hamidiye Alayları
Sınıf Ortamı	TBMM
Esnaf ve Sanatkarlar Odası	Lonca Sistemi
Ok / Yay	Minare / Kubbe
Domino Taşları	Fransız İhtilalinin Etkisi (Yıkılan Krallıklar)
Alışveriş Merkezi	<i>Kapan, Bedesten, Çarşı</i>
Başbakan	<i>Sadrizam</i>
Cumhurbaşkanı	<i>Padişah, Kral</i>
Füze	<i>Ziggurat</i>
Koltuk Kavgası	<i>Taht Kavgası</i>
Fabrika	<i>Okul</i>
Araba-Benzin	<i>Öğrenci-Bilgi</i>
Aşevi	<i>İmarethane</i>
Otel, Otobüs Dinlenme Tesisi	<i>Kervansaray, Han</i>
Hastane	<i>Darüşşifa</i>
Huzurevi	<i>Darülaceze</i>
Profesör, Akademisyen	<i>Müderris</i>
Sözleşmeli Er	<i>Yeniçeri</i>
Maaş	<i>Ulufe</i>
İnsan	<i>Devlet</i>
Ağalık Sistemi	<i>Feodalizm</i>
Asiller	<i>Züğürt Ağa</i>
Sel	<i>Haçlı Orduları</i>
Futbol Müsabakası / Futbol Takımı	<i>Savaş / Ordu</i>
<i>Libya Kralı Muammer Kaddafi</i>	<i>Fransa Kralı XVI. Lui</i>

3.1.6. Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Dil İçerisinde Kullandıkları Diğer Unsurlara (Espri, Özdeyiş, Güncel, Şarkı sözleri, Filmler) Ait Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümde öğretmenlerin genel olarak tarih derslerinde yapmış oldukları espriler, kullandıkları özdeyişler, güncel, şarkı sözleri ve filmler tespit edilmeye çalışılmıştır. Gözlem çalışması sırasında öğretmenin konu anlatımı sırasında tespit edilen bu unsurlar gözlem formuna kaydedilmiştir. Öğretmenin konu anlatımlarına ait ses kayıtlarının çözümlenmesinden sonra tespit edilen unsurlar konu başlıkları altında öğretmenlerin isimleri ve kişisel bilgileri gizli tutularak aşağıda paylaşılmıştır.

3.1.6.1 Tarih öğretmenlerinin “Hititler” konu anlatımında kullandıkları tarihsel dil içerisindeki diğer unsurlardan örnekler

A) Espri Örnekleri:

Örnek 1- (Hititler) düzenli orduya sahip değildir. Önüne gelen herkes askerlik yapabiliirdi. Bunun yanında paralı askerler de bulunmaktadır. İki tür asker var. Bir piyadeler var birde süvariler var. Mesela atlı arabalar tekerlekli arabalar var. Bu aracı kullanan bir sürücü var. *Ehliyeti var mı yok mu bilmiyorum* ☺. İki tane de asker var. O iki asker savaşıyor ok ve yay kullanıyorlar. Sürücü de arabayı kullanıyor. Piyade ve sipahi olmak üzere iki tür ordusu vardır.

Örnek 2 - İçinizde Çorumlu var mı? Çorum yolcusu da olur. Yok mu burada? Çorumlu olsaydı iyi olurdu. Bu konuyu Çorumluya anlattırıyorduk ☺

Örnek 3 - Yeni bir tehlike vardır; Asur. Normal olarak arkadaşlar biz biliyoruz ki iki takım mücadele ede ede muhakkak yorulurlar. **Ertesi gün üçüncü bir takım ne kadar güçlü olursa olsun Beşiktaş'ı yener**☺ **Gerçi Beşiktaş'ı herkes yeniyor da**☺ Niye? Takım yorgun. İşte bu mantıktan yola çıkarak Hititlerle-Mısırlılar bakmışlar ki savaşıyorlar aynı şey, bir devlet var nerede? Mezopotamya'da. Diyorlar ki Asurlular belki güçlenebilir. Bizi mahvedebilir. O zaman biz niye savaşıyoruz? Vazgeçelim. **Al gülüm, ver gülüm.** Yarısı senin olsun. Yarısı da benim olsun. Paylaşmayı yapmışlar ve böylelikle Kadeş Antlaşmasını imzalamışlar.

Örnek 4 - Kadeş Antlaşmasının metni bu arkadaşlar. (-duvara yansıtılan slayt resmini göstererek-). Evet bilinen **ilk yazılı antlaşma metni bu. Eğer bundan önceye ait bulursanız başka bir metin bana getirin. Ben o konuda size yardımcı olurum.** ☺

Örnek 5 - “Hititler arkadaşlar kuşlara acayip derecede merak salmışlar. Kuşları yakalıyorlarmış meclise getirip toplanıp konuşma yaptırıyorlarmış arkadaşlar☺ Pankuş meclisi bu dönemde Hititlerde görülen bir meclisti...”

“Pankuş Meclisi karar meclisi mi, danışma meclisi mi? diye sormuşlar. Sorunun cevabı çok basit. **Hükümdar masaya yumruğu vurduğu zaman herkes tırsıyorsa**

danışma meclisidir. Yumruğu vurduğu zaman kimse tırsıyorsa korkmuyorsa karar meclisidir. Olay hükümdarın şahsı maneviyasıyla ilgili. ☺

Örnek 6- Hititlerde kraliçe çok önemlidir. Hititlerin tarihinde ayrı bir yeri vardır. Niye önemlidir? **Kraliçe her işe burnunu sokuyor arkadaşlar** ☺ Biz kraliçenin üç yerde çok önemli olduğunu biliyoruz. Bunlardan birisi elçi kabulleri değil mi? Elçi kabullerinde hükümdarın yanında bulunuyor. **Hükümdar yanlış bir şey söylediğinde ayağına basıyor** ☺ Bu durum siyasi bir görevi hükümdarın olduğunu gösteriyor.

Örnek 7 - Hititlerde bin tane tanrı vardır. Şimdi bu insanlar her birinin farklı tanrıları var. Kimisinin üç, kimisinin beş, yedi. Gittikleri ülkelerin, coğrafyaların fethettikleri yerlerin tanrılarını da almışlar kendi tanrıları yapmışlardır. Şimdi fethettin bir yeri ona diyorsun ki; “bu tanrıya tapmayacaksın artık” getiriyor kendi tanrısını koyuyor. **Buna tapacaksın dediğinde fethettiği bu ülkenin insanları ne olur. Öfkelenir, kinlenir değil mi? Ama Hititler ne yapıyor? Fethettiği ülkedeki tanrıları da kendi tanrılarının içine alıyorlar. Kimseyi küstürmüyorlar. Kardeş kardeş tapmıyorlar** ☺ Bundan dolayı da “Bin Tanrı İli” diye geçiyor Hitit toprakları.

Örnek 8 - (Öğretmen duvara yansıtılmış slayttaki tarihi Hitit vazosuna ait resmi göstererek-) **Evet şuradaki tarihi tas, Hititlerle Vikinglerin yaptıkları futbol müsabakası sonunda kazandıkları kupadır**☺

B) Güncel Örnekler:

Örnek 1- Hitit Üniversitesi nerededir? Çorum’da değil mi? Hititlerin yaşadığı bölge de Çorum’dur arkadaşlar.

Örnek 2 - Ankara’ya hiç gittiniz mi? Sıhhiye’ye orda bir geyik heykeli var. Boynuzlu heykeller var. O heykeller Hititlerden kalma bir semboldür. Gittiğinizde ona iyi bakın oldu mu?

3.1.6.2. Tarih öğretmenlerinin “Fransız İhtilali” konu anlatımında kullandıkları tarihsel dil içerisindeki diğer unsurlardan örnekler

A) Espri Örnekleri

Örnek 1- “**Delikanlı olunmaz, delikanlı doğulur**”, “**Asil olunmaz, asil doğulur**” bu mantıktan yola çıkarak asillik doğuştan gelen bir özellik bu dönemde. Asillerin parası var mı? Zenginler mi?

İnanmayacaksınız ama bu asillerin hepsi züğürt ağa biliyor musunuz? ☺ Üreten kim biliyor musunuz üreten? Üreten burjuva sınıfıdır. Bunlar ise öyle üreten değil. Toprakları var ama kim çalışıyor? Köylüler çalışıyor. Bunlar üreten değil sadece asaletleri var. Ve asaletten doğan geniş arazileri var. Debdebeli bir hayat yaşıyorlar. Kral üzerinde siyaseti belirleyici unsurlardır. Kilise de kim var? Ruhbanlar var. Kim Ruhban? Ruhbanlar din adamlarından oluşan sınıftır. Fransız arazisinin üçte ikisi bu ruhbanlarla, asillere ayrılmıştır. Ruhbanlarda vergi vermiyorlar asiller gibi. **Vergiye haklatan alıyorlar ve halkı gerçekten inim inim inletiyorlar. Ellerinde malum silahları var. Cennetten arsa, keleşir!** ☺ Cennetten arsa satışı falan halk kiliseden

korktuğu için çalışıyor.

Örnek 2 - Burjuvalar sınıfı yani serbest meslek sahibi üreten vergilerini veren bir sınıf. Ondan sonrada bizim köylülerimiz var. Bizim köylüler var. Köylüler hakkında ne diye biliriz? **Safiye Soymanın şarkısını söyleyebiliriz. Dinlediniz mi onun şarkısını. “Gelen vurdu, giden vurdu” türküsünü çığıran sınıf bunlar.** ☺ Vergi veren bunlar, çalışanlar bunlar, askere giden bunlar, kimin toprağını koruyorlar? Asillerin toprağını koruyorlar. Gerekirse ölüyorlar yani çoğu zaman paraları olmadığı için vergilerini kanlarıyla, canlarıyla ödeyen insanlar bunlar. Ve sonuçlar diyoruz.

Örnek 3 -Giyotin'i biliyor musunuz? Buraya kafanı böyle yatırıyor, kolunu böyle yatırıyor. Üstten bir bıçak iniyor. Bir dakikada belki dakika da sürmüyor. **Olsaydı denderdik şimdi.** ☺Şu taraftan başladık (-kendi aralarında konuşan öğrencileri göstererek-) sırayla tek, tek. Ne demişler? **“Hızlı yaşa genç öl, cesedin yakışıklı olsun.” Hazır yakışıklıyken de bu fırsatı kaçırmayın. ☺ Sonra yaşlanacaksınız cesetiniz de bir işe yaramayacak. Hiç yaşlı buruşuk buruşuk.** Evet diğer sıkıntımız demek ki ne imiş? İdari sıkıntı yani yöneticilerin halkı anlamaması, kendileri yiyip içip eğleniyor ama halka bir imkan sağlamıyorlar. Onlara bir imkan sağlamadıkları gibi bir de rencide etmişlerdir. Ne demişti Marie Antuanet? “Ekmek bulamazlarsa pasta yesinler.” demek ki arkadaşlar bunlar üst üste biniyor. Başka ne olabilir arkadaşlar? Düşünürler olabilir. Düşünürlerin etkisi olabilir.

B) Güncel Örnekler

Örnek 1 -Fransa’da XVI. Lui diyor ki mutlaki bir yönetimde “devlet benim” diyor. Şu andaki Libya lideri Muammer Kaddafi’de olduğu gibi. Ne diyor **Muammer Kaddafi?** “Libya benim diyor” ya. Kendi halkı üzerine bomba yağdırıyor adam. Yeter ki bir tane Muammer Kaddafi yaşasın, binlerce milyonlarca Libya halkı ölsün önemli değildir. Aynı zihniyet bakın arkadaşlar. Yasama yürütmeyi eline almış bu adam Fransa benim diyor. İşte bu koyu mutlaki yönetime karşı tabanda bunlar, burjuva ve köylü kesimi dediğimiz aydın dediğimiz insanların refleksi oryaya çıkıyor. Aydın, “Kral çıplak” diyen insanlardır. Ve bunların yolu bir şekilde Fransa’daki Bastil hapisanesine düşmüştür. Yoksa aydın dediğiniz insan Profesör dediğiniz insan değildir. Aydın dediğiniz insanın en büyük özelliği arkadaşlar rejimin aksaklıklarını görüp bunu çok açık yüreklilikle söyleyebilen insandır.

3.1.6.3. Tarih öğretmenlerinin “Cumhuriyet’in ilanı” konu anlatımında kullandıkları tarihsel dil içerisindeki diğer unsurlardan örnekler

A) Güncel Örnekler

Örnek 1 - Bu sınıfta kaç tane Fenerbahçeli var? Kaç tane Beşiktaşlı var? Kaç tane Galatasaraylı var? Ha işte bakın en basit örneği. Bir oylama yaptık. E şimdi siz bizim farklı bir takım tutmamız bizim bir arada olmamızı engelliyor mu? Bu bir rekabettir. Kaliteyi de artırır, doğru mu? Şimdi Fener, mesela ben Fenerli olarak eziğim. Niye 2000 yılında UEFA şampiyonu kim? Galatasaray. Olay bitmiştir. Benim için Fenerbahçe Avrupa şampiyon kulüpler kupasını almadığı sürece Çankırı Belediye spordan bir farkı yoktur. Bakın dün mesela arkadaşlar Ankara’dan telefon ettiler. Okuyan arkadaşlar. Hocam dediler şu an Gençlerbirliği, Fenerbahçe biletleri hazır

lütfen geliniz dediler. Hatta Çağatay hocanızla, özgür hocanızda Ankara'daydı. Gidip gitmemek arasında çok tereddüt ettim. Bileti de almışlar. Bak bileti de almışlar. Ama içimden gelmiyor. Ya o maçı seyretmenin bir mantığı yok. Onu seyredeceğime dinle, Cumartesi günü köy hizmetleriyle, Ilgaz'ın maçı olacak onu seyrederim. Şimdi arkadaşlar evet bakın burada size bir şey öğretmeye çalıştım. Takımlarımız farklı da olsa da biz bazen tutkularımızın esiri olabiliriz. Vay efendim ben üstünüm, sen üstünsün. Siyasetle demokrasi böyle algılanmamalı. Dinle A partisi, B partisi, C partisi mecliste üstün meselesi değil. Burada ilk yapılan iş belirli, kim hizmet etmiş, kim daha başarıyı artırmış. Tabi ki takımlar biz şurada şampiyonuz siz değil. Siyaseti de eğer biz takım tutar gibi algılasak o zaman demokrasi bizim için bir yaşam biçimi haline gelmez anlaşıldı mı? O zaman demokratik tablo ortaya koyamayız. O zaman sandığa dört, beş kere giden biri oluruz. Yani rey atmakla demokrat, demokrasi olmaz yaşanmaz anlaşıldı mı? Yani bir spor kulübü taraftarı gibi demokrasiyi öyle algılayamayız. Hele ki lise, üniversite mezunu siz gençler bunu böyle algılayamazsınız. Ama sokaktaki şöyle ki ilkokul üç seviyesindeki bir toplumda onlar kahvede bu tartışmayı yapar. Ama bizim bundan çıkartacağımız sonuç nedir? İyileri çıkartmak iyi ve güzel olanı almak. Yani seçici olacağız. Felsefe ne diyor? Epliktik felsefede iyi ve güzel olanı alacağız. Kötüyü niye alıyorsun. Kötüyü niye alalım anlaşıldı mı? Ya 12 Eylül'de bir referandum oldu değil mi ülkemizde? Kimsi hayır dedi, kimisi evet dedi. Doğru mu? Burada bir siyasi ideolojinin dışında neyi görmemiz lazım burada iyi olan ne? Bizim yararımıza olan ne? Bizim karşısında olmamız gereken ne?

4. Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Dil Kullanımını Belirleyen Unsurlar

“Tarih öğretmenlerinin sınıf içerisindeki tarihsel dil kullanımlarına ait bütün bulgu ve sonuçlar değerlendirildiğinde tarih öğretmenlerinin sınıf içerisindeki tarihsel dil kullanımını etkileyen bir kısım unsurların etkili olduğu görülmüştür. Tarih öğretmenin tarihsel dil kullanımını şekillendiren ve sınıf içerisinde etkili olan bu unsurlar tarih öğretmeni olan kişinin yaşamının başlangıcından, öğrencilerine tarih öğretebilecek seviyeye eriştiği döneme kadar olan bütün bir yaşamının sonucunda ortaya çıkmaktadır. Daha açık bir ifade ile tarih öğretmenin tüm yaşamı, kullandığı tarihsel dilin asıl kaynağını teşkil etmekte ve öğretmenin öğrencilerine tarih anlatırken kullanmış olduğu dilini şekillendirmektedir. Tarih öğretmenin sınıf içerisinde tarihsel dil kullanımını şekillendiren bu unsurları araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle şöyle sıralamak mümkündür (Metin, 2011, s.167)”;

- 1-Yetişmiş olduğu çevre
- 2-Öğrenim hayatı
- 3-İlgi alanları (Genel kültür)
- 4-Görev yaptığı bölge ve yerleşim birimleri
- 5-Mesleki kariyer ve tecrübe

Tarih öğretmenin sınıf içerisinde tarihsel dil kullanımını belirleyen etkenler ve içerikleri hakkında ise pek çok şey söyleyebilmek mümkündür. Fakat bu etkenler hakkında kısaca bilgi verilecek olursa;

1- Yetişmiş olduğu çevre: Genel itibarla bu başlık altında kastedilen şey Tarih öğretmenin doğduğu, büyüdüğü eğitim öğretim hayatına başlayana kadar içerisinde bulunmuş olduğu çevredir. Tarih öğretmenin de bir insan olduğu gerçeğinden yola çıkılacak olunursa her canlı gibi tarih öğretmenin de özel bir hayatı olduğu unutulmamalıdır. Her ne kadar profesyonel olmakta esas olan unsurlardan bir tanesi özel hayatla işin ayrı tutulması olsa da üzerinde durulan konu “dil” olduğunda insanların “dil” becerilerini kazanmaya başladıkları yerin aile olduğu göz ardı edilmemelidir. Öyle ki bundan dolayı insanların dil becerilerini kullanmayı ilk öğrendikleri kişinin “anne” olduğu gerçeği beraberinde “anadili” denilen bir kavramı da doğurmuştur. İşte tarih öğretmenin ailesi (annesi, babası varsa kardeşleri), çocukluğunda ikamet ettiği şehri, kasabası, köyü mahallesi yine bu daire içerisinde ilişki kurduğu kişi, kurum ya da kuruluşlar (arkadaşlar, dernekler, esnaf vb.) kısacası bireyi çevreleyen her şey bu başlık altına konulabilir. Tarih öğretmenin bu sınırlar içerisinde iletişim ve etkileşim sürecinde elde ettiği “dil becerisi”ne ait kazanımlar yaşamının bundan sonraki sürecinde taşıyacağı kazanımlar olmaktadır. Bu kazanımlar elbette süreç içerisinde değişime uğrayacaktır. Fakat dil becerisinin başlangıç noktasını oluşturmasından dolayı bireyin yetişmiş olduğu çevre ve bu çevrenin taşıdığı özellikler (sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik) tarih öğretmenliğini, meslek olarak seçecek bireylerin dil kullanımlarında kendisini hissettirecektir.

2- Öğrenim hayatı: Eğitim-öğretim kurumlarında tarih öğretmeni olarak görev yapabilmek için, Türkiye şartlarında belirli bir eğitim ve kültür seviyesine sahip olmak gerekmektedir. Dolayısıyla okullarda tarih anlatacak öğretmenlerin bu seviyeye ulaşabilmesi de zorunlu eğitim (ilköğretim), ortaöğretim ve ortaöğretimin akabinde tarih öğretmenliği lisansı verme hak ve yetkisine sahip bir yüksek öğretim programından mezun olmayı gerektirir. Bu süreci başarı ile bitiren bireyler tarih öğretmenliği yapabilme hakkına sahip olurlar. Bireylerin bu süreç içerisinde almış oldukları tarih ve dil eğitimleri mesleki yaşamlarında kullanacakları tarihsel dil kullanımını becerilerinin önemli bir bölümünü oluşturur. Birey bu süreç içerisinde daha önce edinmiş olduğu dil becerilerini geliştirme, düzeltme fırsatını da elde etmiş olur. Yeni kazanımları ile önceki kazanımları arasında bağlantılar kurar. Tarih öğretmenlerinin tarihsel dil kullanımlarında öğrenim hayatının doğrudan etki ettiği görülmüştür.

3- İlgili alanları: Tarih öğretmenin sınıf içerisinde tarihsel dil kullanımına etki eden unsurlardan bir tanesi de öğretmenlerin ilgi alanlarıdır. İlgili alanları bireylere göre farklılıklar göstermektedir. Öyle ki her tarih öğretmeni birey olarak farklı alanlara ilgi duyabilmektedir. Edebiyat, kültür sanat, müzik, spor, otomotiv sektörü, bilişim ve teknoloji, moda, sinema, televizyon vb. daha pek çok ilgi alanı bireylere göre öncelik sıralamasında farklı sıralarda yer almaktadır. Bundan dolayı bir birey olan tarih öğretmeni

ilgi duyduğu alanlarla alakalı pek çok kavram ve ifadeyi ders anlatımı esnasında yer yer kullanmayı tercih etmektedir. Tarihsel bir olayı veya olguyu anlatmaya çalışan bir tarih öğretmeni konuya olan ilgiyi arttırmak için bir futbol müsabakası ile bir savaş arasında bağlantı kurabilmektedir. Bu durum futbola ilgisi olan öğrencilerin, bağlantı kurulan tarihi konuya olan ilgilerini arttıracak gibi öğretmenin kullandığı tarihsel dil ile öğrencinin kullandığı tarihsel dil arasında da bir bağlantı oluşturacaktır. Bundan dolayı sınıf içerisinde etkili bir tarihsel dil kullanımını gerçekleştirmek isteyen bir tarih öğretmeni; sınıfındaki öğrencilerin ilgi alanları hakkında ne kadar bilgi sahibi olursa, ders esnasında kullanmış olduğu tarihsel dilin etki alanını da o ölçüde genişletmiş olacaktır. Bu bağlamda tarih öğretmenlerinin sınıf içerisindeki tarihsel dil kullanımında ilgi alanları öğrenci ile öğretmen arasında ortak paydalar oluştururken öğretmen ve öğrencinin kullandığı tarihsel dil içerisinde de bağlantı noktaları kurmaktadır.

4- Görev yaptığı bölge ve yerleşim birimleri: Tarih öğretmen adayları, lisans eğitimlerinin tamamlanmasının ardından almış oldukları tarih öğretmeni diploması ile orta dereceli eğitim-öğretim kurumlarında görev yapma hak ve yetkisine sahip olurlar. Tarih öğretmenlerinin görev yaptıkları bölge veya yerleşim birimlerindeki (il, ilçe, kasaba, köy vb.) ağız, şive ve yöreye ait kültürel dil mirası (atasözü, deyim, tekerleme, mani vb) tarih öğretmenin sınıf içerisindeki tarihsel dil kullanımına etki edebilmektedir. Tarih öğretmeni bu yörede kullanılan atasözü, deyim, tekerleme ve manilerden yararlanabildiği gibi zaman zaman görev yaptığı yörenin ağız ile de öğrencilere hitap edebilmektedir. Hatta öğretmenler görev yeri değişimlerinden sonra da önceki görev yaptığı yörenin dil özelliklerini beraberinde taşımaktadırlar.

5- Mesleki kariyer ve tecrübe: Tarih öğretmenin sınıf içerisindeki tarihsel dil kullanımını etkileyen bir diğer unsurda öğretmenin mesleki kariyer (akademik donanımı) ve tecrübesidir. Öğretmenin alanı ile ilgili olarak, yararlanılmış olduğu kaynaklar, yapmış olduğu araştırmalar, okuduğu yayınlar, almış olduğu kurslar, seminerler ve eğitimler (lisansüstü) öğretmenin mesleki kariyerini şekillendirmektedir. Bunun yanında öğretmenin mesleki yaşamında ders anlatımları sırasında ortaya çıkan dil kullanımına ait kazanımlarda öğretmenin ileriki yıllarda kullanacağı tarihsel dilin niteliğine etki edebilmektedir (Metin,2011, s.167-169).

Tarih öğretmenin sınıf içerisindeki tarihsel dil kullanımına etki eden yukarıdaki unsurlar birlikte düşünüldüğünde; öğretmenin sınıf içindeki tarihsel dil kullanımının hiç de kolay oluşmadığı, uzun bir sürecin ürünü olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda öğretmenin sınıf içerisinde kullanmış olduğu tarihsel dil incelendiğinde, bu incelemeyi gerçekleştiren araştırmacıların; öğretmenin yetiştiği çevreden başlayan ve mesleki kariyerine kadar uzanan süreçle alakalı pek çok ayrıntıya götürebilecek ipuçlarını elde etmesi de mümkün görünmektedir. Tarih öğretmenin tarihsel dil kullanımı tarihin alıcıya (öğrenci) ulaşmasında en etkili araç olma özelliği taşımaktadır. Öğretmenin tarihi anlatırken seçeceği sözcükler, kavramlar, cümle yapıları ve

benzetmelerin temelinde de yukarıdaki unsurların doğrudan etkisi bulunmaktadır.

5. Sonuç ve Öneriler

Tarih öğretmenlerinin sınıf içerisinde kullanmış olduğu tarihsel dilin oluşumunda beş farklı unsurun olduğu görülmüştür. Öğretmenler konu anlatımlarını, çocukluklarının geçtiği çevreden hatırlarında kalanlarla, üniversite eğitimi sırasında almış oldukları bilgiyle; futbol, sinema, müzik vb. ilgi alanları ve bu alanlardaki genel kültürleriyle; daha önce görev yapmış oldukları bölge ve yerleşim birimlerine ait kültür ve tecrübe birikimleriyle ve mesleki tecrübeleri sırasında kazanmış oldukları becerilerle oluşturmaktadırlar. Araştırma sonuçlarında bu beş faktörün öğretmenleri eşit düzeyde etkilemediği ve her bir öğretmenin dili kullanabilme becerisinin farklı düzeylerde olduğu görülmüştür. Tarih öğretmenlerinin tarihsel dil becerilerinin farklı düzeylerde olduğu sonucuna ise öğretmenlerin ders içerisinde kullandıkları toplam kelime sayısı, kullandıkları farklı kelime sayısı, kavram sayısı, cümle sayısı, deyim, atasözü, yapmış oldukları anlatım bozukluklarının tespit edilerek bu tespitlerin nicel verilere dönüştürülmesi sonucunda ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre tarih öğretmenlerinin her konu için kullanmış olduğu toplam kelime sayıları ve farklı kelime sayıları farklılık göstermektedir. Bu farklılığın oluşmasında ise öğretmenin dil kullanımına etki eden faktörlerin etkili olduğu tespit edilmiştir. Öyle ki mesleki tecrübesi az olan öğretmen konuyu daha az kelime kullanarak daha az sürede anlatırken tecrübesi fazla olan öğretmenin daha fazla kelime kullandığı görülmüştür. Öğretmenlerin kavram sayısı ise öğretmenlerin konu hakkındaki akademik donanımına göre değişiklik göstermektedir. Gözlem çalışmasının yapılmış olduğu sınıflarda konu anlatan öğretmenlere ait olan nicel verilerin genel aritmetik ortalaması alındığında tarih öğretmenlerinin bir konuyu anlatırken toplam kullandıkları kelime sayısına ait aritmetik ortalamasının $\bar{X} = 1196$, farklı kelime sayısına ait ortalamasının ise $\bar{X} = 292$ olduğu görülmüştür. Bu durum tarih öğretmenlerinin genel olarak tarihsel bir konuyu anlatırken 292 kelimelik bir kelime hazinesinin olduğunu göstermiştir.

Araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde tarih eğitimi ve dil ilişkisinin birbirinden ayrılamayacak disiplinler olduğu görülmüştür. Hem tarihsel anlama ve algılamanın en az hata ile gerçekleştirilebilmesi hem de tarihsel anlayışı sağlarken dil becerilerinin gelişmesine imkân sağlayabilme adına öğretmenlerin tarihsel dil kullanımı büyük önem taşımaktadır. Yine tarih ders kitaplarının öğrenciye sunduğu tarihsel dil, görünürde eşit imkânlar sunuyor gibi görünse de tarih derslerinde öğretmenin tarihsel dil kullanımına ait veriler incelendiğinde, her öğretmenin farklı nitelik ve niceliklerde bir tarihsel dil sunduğu görülmüştür. Bundan dolayı örneğin cumhuriyet'in ilanını bir öğretmen 571 kelime ile anlatabiliyorken, bir başka öğretmen bu kelime sayısını 1561'e kadar çekebilmektedir. Bunun sonucunda ortaya aynı konuyu farklı nicelikte dinleyen iki farklı öğrenci profili çıkmaktadır. Aradaki 990 kelime fark bir grup öğrenci için kayıp olarak kabul edilip, diğer grup için

kazanım olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin farklı şartlarda tarih öğrendiği gerçeği ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bundan dolayı tarih öğretmenleri arasındaki tarihsel dil kullanım farklılıklarından kaynaklanan eşitsizliğin giderilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Ortaöğretim kurumlarında tarih öğretmensiz bir tarih anlatımının mümkün olamayacağı görülmektedir. Çalışmanın gerçekleştirildiği dört farklı okulda aynı kitaplar okutulmasına karşın bu okullarda öğrenim gören öğrencilerin beceri ve kabiliyetleri arasındaki farktan kaynaklanan anlama ve algılama farklılıklarını tolere eden etkenin tarih öğretmenleri olduğu görülmelidir. Öğretmenin bir şeyi açıklaması için birçok yol ve yöntemler denediği görülmüştür. Genelde coğrafi bir yerin öğrencilere pek çok şey anlattığını varsaymak pek akıllıca değildir; öğrencilerin bölgesel farklılıklarından dolayı coğrafi belirsizlik içeren ifaderi farklı algılayabilecekleri gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bunun için eğer mümkünse her fırsatta bölgesel farklılıklara takılabilecek coğrafi belirsizlik içeren ifadelerin haritadan gösterilmesi daha doğru bir tercih olacaktır. Benzer şekilde, diagramlar ve resimlerde öğrencilerin bireysel ve bölgesel farklılıklarından doğan yanlış algılamaların giderilmesi ve doğru bir iletişimin gerçekleştirilebilmesi için kullanılabilir. Bu tür şeylerin kolaylığı, öğretmenin öğretmek istediği kelimelere öğrencilerin dikkatini çekme derecesine bağlıdır. Belirgin noktalar ön plana çıkarılabildiğinden diagramlar ve tahta bu konuda çok faydalı olabilir.

Tarih öğretmenlerinin kullandığı tarihsel dilin okul türünden kaynaklanan farklılıkları göz önünde bulundurarak işlenecek konuyu, okulda öğrenim gören öğrenciye göre biçimlendirdiği görülmüştür. Bu sonuca göre bundan sonra baskısı gerçekleştirilecek tarih ders kitaplarının kullandıkları tarihsel dil’inde okul türüne göre değişiklik gösterebileceği ve ders kitapları yazılırken okul türlerinin de dikkate alınmasının gerektiği tespit edilmiştir.

Bu çalışma ile tarih eğitiminin öğrencilerin dil becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesinde büyük önem taşıdığı anlaşılmıştır. Bundan dolayı tarih öğretmenleri tarih derslerinin sadece öğrencilerin tarihsel anlayışlarının geliştirilmesi için değil dil becerilerinin üst düzeye çıkarılmasında da etkin olarak kullanılabileceğini fark etmelidirler.

Yapılan bu araştırma ile tarih eğitiminde tarih öğretmenlerinin dil kullanımını şimdiye kadar ortaya konulmamış yönleriyle ele alınmaya çalışılmıştır. Bu araştırmanın yapılmasındaki temel amaç tarihsel dil kullanımlarında tespit edilen problemlerin kaynağında yer alan suçluyu veya kabahatliyi bulmak değildir. Araştırmanın temel amacı Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde tarih eğitimi vermekte olan öğretmenlerin öğrencilerine ne anlattığını ve öğretmen-öğrenci ikilisinin bu süreç içerisinde birbirinden ne anladığını hem nitel hem de nicel olarak ortaya koyabilmek olmuştur. Bunun sonucunda tespit edilen doğruların ya da yanlışların, eksik ya da fazlaların birlikte tespit edilebilmesi sağlanarak bu sayede yanlışların doğruya, eksiklerin giderilmesi sürecine katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma ile tarih eğitimi ve dil ilişkisinin hem nitel hem de nicel olarak incelenemesinin mümkün olabileceği örnek uygulama ve yöntemlerle ortaya konulmuştur. Tarih eğitimi ve dil üzerine bundan sonra yapılacak veya yapılması düşünülen çalışmalar için bir tamamen tarih eğitimi ve dil ilişkisinin incelenmesine yönelik özgün bir model geliştirilerek gözlem gruplarına uygulanmış, sonuçları ise çalışma içerisinde paylaşılmıştır.

Bu sonuçlara göre tarih öğretmenlerinin tarihsel dil kullanım becerileri arasındaki nitel ve nicel farklılıkların eşitlenebilmesine veya aradaki farkların en aza indirgenmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Öğretmenlerin sınıf içi tarihsel dil kullanımına yönelik hizmet içi semineri ve eğitim programları düzenlenmelidir. Tarih öğretmenlerinin tarihsel dil kullanımlarının öğrencinin tarihsel dil kullanma becerisini belirleyen en önemli unsur olduğu unutulmamalıdır. Tarih öğretmenleri tarihsel dil kullanımı becerilerinin geliştirilmesinde atasözü, deyim, analogi gibi unsurların önemini fark etmelidirler. Tarih derslerinin bir başka amacının da öğrencilerin dil becerilerinin her yönüyle geliştirilmesi olduğu kesinlikle göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Arıkan, R. (2004). *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri nvivo 7.0 ile nitel veri analizi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Göle, N. (1991). *Modern Mahrem*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kaymakçı, S. (2010). *Sosyal bilgiler öğretiminde çalışma yapraklarının kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumlarına etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Metin, E. (2011). *Tarih Eğitimi ve Dil: tarihçilerin, Tarih Ders Kitabı Yazarlarının tarih Öğretmenlerinin ve Öğrencilerin Tarihsel Dil Kullanımı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum